

ارائه راهکارهای کالبدی برای ارتقاء تعاملات اجتماعی در میدان‌های شهری

ساسان ارزانی بیرگانی^{۱*}، نرجس مجدزاده^۲، سیده کهربا سید برنجی^۳، الهام شهاب الملکی^۴

^۱ کارشناس ارشد رشته برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، sasan.arzani.b@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد رشته برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، narges.majdzade@yahoo.com

^۳ کارشناس ارشد رشته برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، kahroba.berenji@gmail.com

^۴ دانشجوی کارشناس ارشد رشته برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، elham_sh18@yahoo.com

چکیده

میدان به عنوان یک فضای شهری، یکی از مهم‌ترین مکان‌هایی است که محل برخوردهای چهره به چهره و عرصه تعاملات اجتماعی شهروندان به شمار می‌رود. وجود بحران ترافیک وسایل نقلیه، باعث کمبود شدید فضای عمومی با قابلیت پذیرش تعاملات اجتماعی شده است. با توجه به افزایش روزافزون مسیرهای سواره در شهرهای مدرن امروزی و نیز افزایش تراکم در ساخت‌وساز بلندمرتبه‌ها، سیمای شهرهای کنونی به صورت هم‌جواری ساختمان‌های بلند و بی‌روح که بعضاً توسط مسیری خشک و آسفالت به نام خیابان بریده شده است، تعریف می‌گردد. این در حالی است که با توجه به فشارهای روانی روزمره، نیاز به فضاهایی برای برقراری ارتباط بیشتر با طبیعت، انسان و فضای باز، بیش از پیش احساس می‌گردد و این میدان‌های پر ارزش طی دهه‌های گذشته در اثر بی‌توجهی رونق و سرزندگی خود را از دست داده‌اند.

مقاله حاضر بر آن است باهدف بررسی مفهوم فضای شهری، مراحل و ابعاد مختلف تجلی کالبد شهری در تعاملات اجتماعی را با مطالعه میدان‌های شهری مورد بررسی قرار داده و راهکارهایی کالبدی برای طراحی این فضاهای شهری، به منظور تقویت تعاملات اجتماعی شهروندان ارائه داده است. روش پژوهش از نوع تفسیری - تحلیلی است و برای گردآوری مطالب از مطالعات کتابخانه‌ای و منابع اطلاعاتی الکترونیکی و چاپی استفاده شده است. میدان شهری مطلوب که با شناخت صحیح و برنامه‌ریزی دقیق طراحی شده باشد، یک فضای باز شهری است که محل رفت‌وآمد، مکث و توقف، استراحت، به سر بردن اوقات و مراودات اجتماعی هست. از مهم‌ترین راهکارهای این مقاله می‌توان به ساماندهی کاربری‌های متنوع به لحاظ زمانی، طراحی فضاهای نمایشگاهی موقت جهت فروش و عرضه کالا و طراحی مبلمان‌های متناسب با نیازهای ساکنین اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی: فضای شهری، کالبد، کالبد شهری، تعامل اجتماعی، میدان، میدان شهری

۱- مقدمه

فضاهای شهری آن دسته از فضاهای باز عمومی موجود در شهر هستند که بستر تعاملات اجتماعی می‌باشند. این فضاها در گذشته از لحاظ کارکردی و کالبدی از کارایی مناسبی برای زندگی برخوردار بوده‌اند، درحالی‌که در دوره معاصر برخی از انواع بسیار مهم فضاهای شهری مانند میدان‌ها و خیابان‌ها فاقد کارایی لازم برای زندگی شهری هستند و شواهد حاکی از آن است که نقش ارتباطی آن‌ها به صورت مهم‌ترین کارکرد و در برخی موارد تنها کارکرد آن‌ها در آمده است و در شهرهای بزرگ با وجود آن که مردم در طول روز برای جابه‌جایی در این‌گونه فضاها حضور دارند، اما به سبب وجود انواع آلودگی‌ها از قبیل آلودگی هوا، آلودگی صوتی و ازدحام و همچنین فقدان فعالیت‌های اجتماعی، حضور در این فضاها برای آنان نه تنها خوشایند نیست، بلکه از آن‌ها گریزان نیز هستند. علاوه بر این، امروزه فضاهای شهری بسیار مناسبی برای بسیاری از فعالیت‌های مهم اجتماعی وجود ندارند. به عنوان مثال در گذشته در هر دوره تاریخی در پایتخت و شهرهای بزرگ و مهم، یک میدان حکومتی- عمومی وجود داشت که بسیاری از جشن‌ها و مراسم اجتماعی، مذهبی و ملی در آن برگزار می‌شد. بسیاری از این میدان‌ها دارای فضای محصور طراحی شده بودند و این در حالی است که میدان‌های معاصر از لحاظ کالبدی فاقد بدنه‌ای مخصوص خود هستند و آن‌ها را می‌توان فضای باز محصور بین ساختمان‌های گوناگون و مستقل از یکدیگر دانست. علی‌رغم وجود خاطرات جمعی مردم از فضاهای عمومی از جمله میدان و وجود محلی برای برقراری تعاملات اجتماعی شهروندان، حذف فعالیت‌های عمومی از میدان‌ها و تسلط کامل اتومبیل بر فضای میدان، سبب رکود و از بین رفتن نقش اصلی این فضا در ایجاد شور و نشاط اجتماعی شهرها شده است. در این میان ایجاد فضایی به نام میدان در شهرهای کنونی که فقط محل تقاطع چند مسیر سواره است و فضایی در میانه آن برای تفکیک حرکت سواره با ترکیبی از پوشش گیاهی، آب نما و فواره پدید آمده که هیچ ارتباط معقولی با انسان، حرکت انسانی و حضور معنی‌دار انسان برقرار نمی‌سازد، مسئله مهم و قابل تأمل و البته از مهم‌ترین مسائلی است که فضای شهرهای کنونی ایران را تحت تأثیر قرار داده و کیفیت‌بخشی به فضاهای شهری و از جمله میدان‌ها را از یک راهکار به ضرورتی انکارناپذیر بدل گردیده است.

فضاهای باز شهری به عنوان یک قرارگاه رفتاری، نقش مهمی در تأمین نیاز اجتماعی افراد، تعامل افراد با یکدیگر و توسعه روابط فردی و اجتماعی دارند. با توجه به این که برخوردها و روابط اجتماعی در فضاهای شهری افزایش می‌یابد، بهتر است محیط کالبدی بتواند زمینه را جهت توسعه تعاملات اجتماعی افراد فراهم آورد. از بین فضاهای شهری گوناگون، میدان شهری به عنوان یکی از عرصه‌های اصلی زندگی اجتماعی شهروندان در معرض بیش‌ترین تحولات واقع گشته است. در عصر حاضر به سبب رشد سریع